

Szegedi napsugaras oromzatú házak

épített környezet – ágazati besorolás

A napsugaras oromzatú házak a szegedi paraszti építészet jellegzetessége. A ház utcai oromzatán a padláslyuk szemként (istenszöm) jelenik meg. Ez a templomdíszítésben is megjelenő építési hagyomány a 18. században terjedt el Szegeden és környékén. A látványos díszítés bajelhárító volt a népi hiedelemben. Mára már kevés ilyen díszítéssel ellátott házikó maradt fent. A megmaradt épületek városképi jelentőségűek és műemléki védeltséget is élveznek Szegeden.

Tudtad e, hogy?

1. A napsugaras házak Szeged környékén, továbbá Bácskában, Bánátban is megtalálhatók. 19. században kivándorolt szegediek vitték magával ezt a típusú oromzatszínt.
2. A 18. század pestisjárványait a hívő lelkek Isten büntetésének érezték és fogadalomból, engesztelésből országos Szentháromság – szobrokat állítottak.
3. Szegeden az alsóvárosi illetve a felsővárosi templom főoltárán ill. homlokzatán található Szentháromság-díszítés.
4. Szentháromság-szobor áll a Dóm terén.
5. A fából készült napsugaras házdíszítéshez szükséges volt az olcsón beszerezhető deszkára.
6. 1879-es szegedi árvíz utáni újjáépítésekor típustervekből választhattak a napsugaras-ház építők.
7. Az újjáépítés típustervei alapján az 1880-as évek első felében több száz alsó- és felsővárosi parasztcsalád készített új házára napsugaras oromzatot, a Nagykörúton kívüli városrészekben egész utcasorok épültek napsugaras oromzattal.
8. A napsugaras oromzatok deszkáit különböző színűre festették: sárga és barna színek domináltak, illetve sárga alapon barna a sugár, világoskék sötétkék. A század elején még szinte minden házon kifestették vagy egyszínűre: barnára, zöldre (a csíkokat esetleg az alapszín világosabb árnyalatára) vagy pedig két (piros-kék, piros-szürke, piros-zöld, szürke-zöld), ritkábban három szín bizarr, de megkapó színskombinációjával. A homlokzatot hófehérre meszelték.
9. Az első világháború után a faoromzat használata a dráguló deszka és az építkezési ízlés változása miatt megállt.
10. 1940-ben hirdették ki az Országos Népi és Családvédelmi Alapról (ONCSA) szóló törvénycikket, melynek célja a sokgyermekes családok támogatása volt: családi házak építésére hosszúlejáratú kamatmentes kölcsönt adtak. Bálint Sándor javaslatára napsugaras oromzat díszítést használtak. Csongrád megyében négy városban és tizenhat községben 836 darab ONCSA ház épült.

11. A napsugaras házak száma folyamatosan csökken 2003-ban már csak 74 darabot számoltak össze a szegediek.

Vallási háttér

„...közvetlen eredete szerint a kultikus templomi művészetben gyökerezik, amely viszont tagadhatatlanul az archaikus napszimbólumot emelte szakrális jelképeinek rendjébe. A katolikus, majd nyomában a református egyház ugyanis a Szentháromság titkát a három isteni személynek megfelelően, háromszöggel ábrázolta, közepén sugárzó szemmel, amely a mindenkit és mindeneket látó, egyúttal gondviselő Urat jelképezi.”

Bálint Sándor

Mi a napsugaras oromdíszítés?

A Szentháromság barokk ábrázolásával függött össze, oltalmazó, baj elhárító szereppel bírt, ahol egyes feltételezések szerint a nap ősi szimbólumként jelenik meg. A néphit szerint a ház lakóitól távol tartotta a betegséget, elemi csapást.

A 18. század pestisjárványait a hívő lelkek Isten büntetésének érezték, és fogadalomból, engesztelésből országszerte Szentháromságokat állítottak. Ekkor lett amulett a Szentháromságot jelképező, bajelhárítónak érzett háromszög, közepén Isten szemével. A motívum szegedi „Istenszöm” elnevezése innen ered. Templomok homlokzatán, oltárok, szószékek oromzatán is megjelenik.

Építésük története

A napsugárdíszítéses házoromzat a szegedi paraszti építészet jellegzetessége. A ház utcai oromzatán a padláslyuk szemként ('istenszöm' a szegedi hagyományban) jelenik meg, amelyből a lécből kialakított napsugarak áradnak.

Ez az építészeti hagyomány a 18. század végén terjedt el a Szegedet elpusztító nagy árvíz után. A festett sugárléc díszítések épületenként eltérőek, melyek városképi jelentőségűnek számítanak Szegeden. A régi építészeti hagyományokból az 1883-as újjáépítési tervpusterek átveszik a konyha, pitvar tagolását és az oromfal- díszítést. Sok esetben a napsugaras deszkaoromzatot. Ezen kívül ajánlották a falak meszelését, a padláslépcsőt, az ereszt és pince megépítését, és javaslatot tettek a helyiségek méreteire.

Pásztor u. 39.

Nyíl u. 45.

Napsugaras házak listája

Csaba u. 34.
alsóvárosi Nyíl utcában a 43. sz.
Nyíl u. 41.
Pásztor u. 66.
Pásztor u. 39.
Paprika u. 11.
Katona József u. 24.?
Pásztor utca 63.
Liszt u 4.
Liszt utca 2. - étterem,
Nyíl utca 45. - panzió,
Tisza Lajos utca 39. étterem, panzió.
Szabadság tér 9.
Bálvány u. 6.
Bem u. 25.
Kisfaludy u. 3.
Hattyas u. 1.
Kisfaludy u. 17.
Középkapu u. 19.
Középkapu u. 22.
Pálfy u. 26.

Hamis napsugaras motívumú házak:

*Boszorkánysziget 52.; Hattyas u. 23.; Hattyas u. 27., Szeged-Szőreg Szerb u. 60.; Szeged Dorozsmai u. 59., Csonka u. 1.; Harmat u. 24. Nemestakács u. 47-49. társasház; Makai u. 21.; Udvarhelyi u. 36.; Szekeres u 16., Sárkány u. 11.
Öreg Kőrössy halászcserda*

Régen és ma :

BÁLINT Sándor az alábbi településeket említette: *szegedi tanyák, Algyő, Deszk, Feketető, Földeák, Jázova, Kistelek, Kiszombor, Kübekháza, Röske, Sándorfalva, Száján, Szentmihálytelek, Szőreg, Tápé, Tiszasziget, Törökkanizsa, Újszentiván, továbbá a „szögedi nemzettel” érintkező, keveredő Ada, Horgos, Királyhalom, Kiskundorozsma, Kiskunmajsa, Martonos, Obecse, Szegvár, azonkívül Apátfalva, Csanádpalota, Makó, Orosháza.*

Csaba u. 34..

Források:

Bálint Sándor: Napsugaras házvégék pusztulása. In: Szegedi Friss Újság, 1936. dec. 25.

Bálint Sándor: Szeged városa. Bp., 1959.

Bálint Sándor: A szögedi nemzet. In: Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1974/75. 2. Szeged, 1976.

Cs. Sebestyén Károly: Szegedi napsugárdíszes házvégék. In: Néprajzi Értesítő 1904.

Juhász Antal: A napsugaras oromdíszítés és megóvásának lehetőségei. In: Műemlékvédelem 1980 (XXIV. évf.) 165-171.

Osváthné Csegezi Mónika – Osváth Gábor Dániel: A régi Szeged múltékony jellegzetességei: a napsugárdíszes házoromzatok. In: Ház és Ember : A Szabadtéri Néprajzi Múzeum Évkönyve. Szentendre, no. 18. 2005. 81-166.

Vass Erika – Valkony Károly: Napsugaras házak múltja és jelene. In: Ház és Ember : A Szabadtéri Néprajzi Múzeum Évkönyve. Szentendre, no. 18. 2005. 53-80.

http://www.delmagyar.hu/szegedi_setak/napsugaras_hazak/41526/

<http://www.szegedvaros.hu/ertektar/7682-szegedi-napsugaras-ormzatu-hazak.html>